

Тези до виступу В.П. Горбуліна в обговоренні доповіді «Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь» на Президії НАНУ

Доповідь, представлена нашій увазі, має на меті показати шлях до консолідації суспільства. Це як ніколи актуально. Підготовлена під егідою Національної академії наук України Доповідь має бути орієнтиром для усієї інтелектуальної спільноти країни.

Важливо, щоб це був незалежний, об'єктивний погляд на суспільно-політичні проблеми України, - документ, який би став дороговказом для політичної еліти.

Тобто якість доповіді має бути зразковою, аргументи – переконливими, а факти – як, відомо, впевненими, тобто, беззаперечними. Це обов'язково має бути результатом синтезу набутих знань зі сміливими, проте обґрунтованими і зваженими висновками та пропозиціями.

Хочу подякувати за довіру мені та колективу Національного інституту стратегічних досліджень і можливість ознайомитися із проектом цієї колективної наукової праці.

Оскільки ми всі об'єднані прагненням підтримувати високі академічні стандарти суспільно-політичних наук в Україні, прошу розглядати наші відверті зауваження і пропозиції як вияв професійної та академічної солідарності.

Почнемо з того, що консолідація суспільства справді є складним історичним процесом. А це означає, що дослідники мають взяти на себе відповідальність за встановлення рамок своєї праці. Якщо ж є прагнення охопити усе одразу, обов'язково виникає загроза того, що якісь аспекти будуть опрацьовані ґрунтовно, а інші – поверхово.

У проекті доповіді на високому професійному рівні опрацьовані проблеми соціальної відповідальності та справедливості (підрозділи 2.4. та 4.5), питання захисту прав і свобод людини (підрозділ 4.2).

Варто зазначити, що у цих питаннях автори не лише дають обґрунтовані висновки, а й пропонують рішення, які спираються на передовий світовий досвід, враховують особливості українського суспільства.

Водночас стосовно низки розділів Доповіді виникають суттєві зауваження.

Найбільше запитань виникло до оцінки ціннісно-історичних передумов конфронтації та консолідації, а також зовнішньополітичних аспектів. Ця частина доповіді дає загальну картину історії зовнішньої політики України переважно в інформаційному ключі, без ґрунтовного аналізу впливу тих або інших рішень на процеси консолідації суспільства.

Головну увагу, на мій погляд, доцільно було б приділити аналізу суспільних процесів, які впливають на формування зовнішньополітичного курсу країни та оцінці зовнішніх деструктивних впливів.

Також суперечливими видаються деякі термінологічні уподобання авторів доповіді. Так постійно вживається поняття «конфлікт на Донбасі», замість «російська агресія». Ми переконані, що неприпустимо ототожнювати поняття «збройний конфлікт на Донбасі» та «конфлікт на Сході країни».

Простежується занадто обережне ставлення авторів до питання окупації Криму російськими збройними силами. Назвати окупацію терміном «анексія» означає легітимізувати брутальний грабунок, здійснений Росією. Насправді захоплення Криму - ключове питання, навколо якого доцільно домагатись консолідованої міжнародної позиції щодо опору агресору.

Слід зауважити, що проблема стратегічного партнерства у доповіді базується на попередній концепції, що існувала до 2014 р., і мала обмежену ефективність. Слід враховувати, що система партнерства вже серйозно переосмислюється.

Особливо насторожує відсутність у висновках та рекомендаціях позиції авторів Доповіді стосовно нинішнього стану війни з Росією та впливу збройного конфлікту на суспільство і державу. Можна «не

помічати слона» чи, у нашому випадку «Ведмедя», але це не додає ваги такому серйозному науковому дослідженню.

Можливо, у тексті доповіді доцільно було б спочатку визначити власні стратегічні інтереси і цілі та представити шляхи їх реалізації.

Вважаю, що саме визначеність зовнішньополітичної стратегії, її обґрунтування відповідно до базових національних інтересів максимально сприятиме консолідації суспільства.

Дискусійним є і запропонований у Доповіді аналіз соціально-економічної конфронтації в Україні з позицій неомарксистської філософії. Особливо яскраво це помітно на прикладі «глобалізації» – яка, до речі, практично не аналізується в доповіді. Для розуміння проблеми, а тим більше, опрацювання запобіжних засобів необхідно, принаймні, проаналізувати сутність самого феномену глобалізації, а цього у доповіді немає. Кілька згадок про глобалізацію лише підкреслюють необхідність такого аналізу.

Недостатньо обґрунтованими є окремі оціночні судження на кшталт *«ринкова економіка сама по собі провокує зростання нерівності за матеріальними ознаками»* (с. 57). Такі твердження заздалегідь налаштовують читачів на негативне відношення до ринкових змін.

Слід зауважити, що у тексті Доповіді немає цілісного бачення проблем освітньої сфери, яка подається лише як допоміжний засіб влади.

Разом з тим, у Доповіді міститься цікавий аналіз актуальних питань сучасної культурної політики. Зроблено слушний висновок про те, що сучасна культурна політика може бути успішною за умови її відкритості, здатності до узгодження сенсів та досягнення суспільного компромісу.

Водночас непереконливими є аргументи непотрібності державної культурної політики, як і приписування українській державній політиці тільки адміністративного примусу.

Якщо спробувати дати загальну оцінку тексту доповіді, то впадає в око те, що у багатьох розділах ґрунтовні теоретичні постулати, на жаль, не

підкріплюються посиланнями на конкретні факти та статистичні дані. Значущість викладених аргументів була б набагато сильнішою, якби всі розділи містили конкретні напрями дій державних органів влади та громадських організацій на шляху до консолідації українського суспільства.